

INDUSTRIÁLNÍ STOPY – 4. MEZINÁRODNÍ BIENÁLE

Ve dnech 17.–23. září probíhalo v několika stávajících i bývalých průmyslových centrech již čtvrté bienále s názvem Industriální stopy, jehož hlavním pořadatelem bylo Výzkumné centrum průmyslového dědictví ČVUT ve spolupráci s Českým národním komitétem ICOMOS, Národním památkovým ústavem a dalšími subjekty. Generálním partnerem byla společnost Vítkovice, a. s. Cílem takto zaměřených akcí je zvýšit zájem o průmyslové dědictví a o revitalizaci opuštěných, nevyužívaných průmyslových objektů i areálů.

Součástí bienále byla dvoudenní konference, jejíž název „**Průmyslové dědictví kulturním potenciálem udržitelného rozvoje**“ dostatečně vypovídá o hlavním motivu tohoto mezinárodního setkání odborníků různého profesního zaměření. Místo konání konference bylo vybráno v dokonalém souladu s tématem, v památkově chráněné bývalé čistírně odpadních vod, nyní citlivě upravené pro potřeby Ekotechnického muzea v Praze-Bubenči.

Konference byla rozdělena na čtyři tematické bloky:

1. Proměna hodnotových kritérií: kultura, ekonomika a politika. Areály a objekty zaniklého průmyslu jako krystalizační místa urbanizace, udržitelného rozvoje sídel a krajiny (shoda i konflikt zájmů různých profesí).
2. Propojení kulturních industriálních cest – integrace v rámci Evropské unie. Kompatibilita evidence a vyhodnocování objektů průmyslového dědictví jako cílů alternativní turistiky; informační systémy a databáze pro vznikající projekty.
3. Smysl a váha institucí (vládních, nevládních, vysokých škol, zájmových skupin), jejich role a limity při identifikaci, vyhodnocení, novém využití a prosazení zachrany průmyslového dědictví.

4. Průmyslové dědictví jako kontext pro uměleckou intervenci a nový umělecký zážitek.

Konferenci zahájil ředitel Výzkumného centra průmyslového dědictví ČVUT Benjamin Fragner přednáškou „Zpřetrhaný vývoj a posuny hodnot“, kterou současně otevřel první tematický blok. Zdůraznil specifikum vztahu k industriálním památkám a způsobu jejich ochrany a zachování. Zachovaly se stavební objekty, ale bez příslušné technologie, která byla zpravidla likvidována. U nás k tomu docházelo zejména po roce 1990.

Sir Neil Cossons^{*)}, donedávna čestný předseda britské vládní agentury pro ochranu památek English Heritage, přednesl příspěvek „Významy a metafory: zvěčnění velké industriální éry“. Základním tématem jeho přednášky byla postupná deindustrializace evropských zemí. Ve Velké Británii tvoří výrobní průmysl pouze 15 % hrubého domácího produktu. V průběhu minulých 100 let zanikla většina dolů, dnes jich je v Británii pouze šest. Poslední velké průmyslové aktivity skončily v 80. letech minulého století. Z většiny průmyslových objektů zůstaly pouze kulisy prázdných stavebních objektů bez technologie. Udržitelný rozvoj v oblasti kulturního dědictví lze zajistit uchováním dokladů minulosti. V poslední době zájem o využívání industriálních památek vzrůstá, stále větší počet těchto objektů je upravován pro nové využití. Spolupráce památkářů s projektanty příslušných úprav je nezbytná, neboť pro kvalitní ohleduplnou přestavbu je důležité tyto památky nejprve pochopit.

Následovala přednáška Axela Föhla z Památkového ústavu Severní Porýní – Vestfálsko na téma „Ikografie evropského průmyslového dědictví“, která demonstrovala na příkladech z let 1800–1950 možnosti ilustrace účelu objektu na jeho průčelí. Zejména nádražní objekty se vyznačovaly

specifickými, dynamicky působícími reliéfy. I technologické procesy měly své možnosti vyjádření. Pro charakter prostředí je přínosem, pokud je činnost v interiéru výtvarně vyjádřena již na fasádě.

Zajímavý postřeh uvedla Meritxell Puig Jodar z univerzity v Barceloně ve své přednášce „Komeracionalizace památkových průmyslových prostor“. Když bylo v Barceloně rozhodnuto o rozsáhlé přestavbě průmyslového areálu, jejíž součástí bylo odstranění většiny starých budov, postavily se proti tomu občanské iniciativy a k odstranění budov v důsledku nesouhlasu občanů nedošlo, areál byl upraven pro účely Shopping Centra a muzejnictví (obdoba případu brněnské Vaňkovky).

Druhý tematický blok otevřel Tomáš Šenberger z Výzkumného centra průmyslového dědictví (VCPD) ČVUT informací o vzniku a úloze centra, které mapuje technické památky a sestavuje Registr průmyslového dědictví.

Velmi přínosná byla přednáška Wolfganga Eberta, zástupce organizace ERIH (European Route of Industrial Heritage – Evropská cesta industriálního dědictví), což je síť nejdůležitějších lokalit industriálního dědictví v Evropě. Přednášející charakterizoval průmyslové dědictví jako jednu z šancí pro udržitelnou identitu, jako potenciál městské regenerace a jako ekonomický zdroj. V cestovním ruchu představuje průmyslové dědictví rozsáhlou nabídku pro speciální zájemce, jejichž okruh se však v poslední době výrazně rozšiřuje. Zájem je soustředěn na téma, nikoliv na speciální destinaci.

Industriální historie je společná pro celou Evropu, rovněž problémy s ochranou a využitím takových míst jsou obdobné a lze je tedy řešit na základě spolupráce mezi členskými státy EU. Pro podporu a propagaci této společné historie jako prostředků k dosažení ekonomického růstu byla

^{*)} Pozn. redakce: Sir Neil Cossons poskytl, v souvislosti se svojí návštěvou Česka, rozhovor Hospodářským novinám na téma industriální dědictví a ochrana jeho památek ve Velké Británii. Část rozhovoru přinášíme v tomto čísle v rubrice Co píší jinde.

ustavena Evropská síť průmyslového dědictví v rámci projektu ERIH. Projekt má společný design, včetně loga. Hlavním nástrojem komunikace je ERIH web, který propojuje webové stránky pro cestovní ruch se stránkami dalších organizací a umožňuje větší obecnou informovanost. Součástí projektu je publikování mezinárodních letáků a reklamních brožur pro regionální trasy.

Klíčovým prvkem projektu je ustavení sítě kotevnic bodů (Anchor Points), což jsou významná místa industriálního dědictví s rozvinutou infrastrukturou cestovního ruchu, která tvoří kostru celé trasy.

Z každého kotevního bodu vychází regionální trasa spojující významné lokality industriálního dědictví – tzv. klíčové lokality (Key sites) – místa, která poznamenala evropskou industriální historii. Každý region má zpravidla svou vlastní specialitu. Vytváření regionálních tras, které je řízeno partnerskými regiony, je navrhováno tak, aby stimulovalo místní cestovní ruch.

Kromě těchto aktivit projekt rozvíjí mezinárodní tematické trasy, které demonstují historické a industriální vazby mezi jednotlivými evropskými zeměmi a jsou zaměřeny vždy na vybrané téma.

Následující dva příspěvky tohoto bloku přednesly Marie Hesková a Blážena Gehinová z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a Petra Rydvalová a Radka Pitnerová z Technické univerzity v Liberci o technických památkách jako významném ekonomickém potenciálu a o využití technických památek v cestovním ruchu jejich krajů.

První příspěvek třetího bloku uvedl Josef Štulc, člen Českého národního komitétu ICOMOS. Ve své přednášce „Zápas o autentické hodnoty industriálního dědictví Prahy“ poukazyval na snahu českých měst bourat technické památky. Přesto jsou však i pozitivní příklady. Ze všech lze zmínit objekt bývalého železničního depa pražského Masarykova nádraží, kde se předpokládá vznik železničního muzea.

Keith Falconer z English Heritage v přednášce „Od zrna k pivu: role English Heritage při ochraně průmyslového dědictví“ uvedl příklad komplexního řešení ochrany industriálních památek. English Heritage disponuje studií s názvem Strategie pro historické průmyslové prostředí, která je vodítkem pro systematické postupy v problematice industriálního dědictví. Přednesl rovněž některé poznatky z oblasti pivovarnictví. Na britském trhu se uplatňuje pět multinárodních společností, trh je však velice pestrý, neboť různorodost sortimentu zajišťuje cca pět set malých pivovarů. Některé z nich mají dlouhou historii a asi dvacet z nich umožňuje prohlídku provozu. Typické anglické pivnice (pubs) si zachovaly v některých případech i původní historický interiér, je to však jen zlomek z celkového počtu.

Z ostatních přednášek tohoto bloku je třeba zmínit příspěvek Evy Dvořákové z Národního památkového ústavu na téma „Průmyslové dědictví a institucionální limity v České republice“. Ústřední seznam kulturních památek ČR je veden od roku 1958, z celkového počtu cca 40 000 zapsaných památek je pouze cca 2 800 památek technických.

Jan Světlík, generální ředitel společnosti Vítkovice, a. s., v přednášce „Kotevní místo průmyslového dědictví i rozvoje“ popsal dlouhou historii Vítkovických železáren a dolu Hlubina – národní kulturní památky, včetně návrhu na využití areálu. Studie Vítkovický industriální park naznačila možnosti zajímavého, k stávajícím objektům citlivého a pro veřejnost atraktivního řešení části areálu. V dolní oblasti Vítkovických železáren se předpokládá vybudování univerzitního kampusu. Areál Vítkovických železáren měli účastníci konference možnost si prohlédnout v rámci exkurze do Ostravy 22. září.

Ve čtvrtém bloku konference demonstroval Miloš Vojtěchovský z Centra audiovizuálních studií AMU Praha některé výtvarné projekty zaměřené na oživení a ozvláštňování industriálních městských čtvrtí. Význačným představitelem těchto projektů byl architekt a výtvarník Gordon Matta Clark z hnutí Anarchitecture Group, který realizoval své výtvarné a architektonické záměry v 70. letech minulého století.

V rámci tematického panelu k akcím Bienále vystoupili další přednášející z Kanady, USA, Německa a České republiky.

Konferenci uzavřel Benjamin Fagner, který pozval přítomné na další akce Bienále, zejména na exkurze do Kladna, Liberce a Ostravy.

*Ing. arch. Marie Tomášková
Ústav územního rozvoje*